

Zprávy *památkové péče*

71 / 2011 / 1

Vykazují nejen značnou spolehlivost při rozpoznání pravých požárů, ale jsou také značně odolné proti falešným poplachům. Ing. Nerad z firmy Tyco rozebral podrobně požár s jeho časovými fázemi, pro které jsou charakteristické různé fyzikální jevy (kouř, plamen, uvolňování CO₂, teplo a další). Svůj příspěvek zaměřil na nasávací hlásiče VESDA a jejich technické parametry. Popsal jejich přednosti, což je skrytá instalace (doloženo fotografiemi z již proběhlých instalací), vysoká citlivost, odolnost proti planým poplachům a rychlost odezvy. Tento systém je použit v nově zrekonstruované sýpce na hradě Pernštejně. Dále postupně vystoupili se svými přednáškami tři zaměstnanci firmy Euroalarm. V. Krátký představil bezdrátové hlásiče požáru a jejich využití při instalacích v historických budovách. Z důvodu vyšší ceny a malého dosahu (tlusté zdi) jsou často zakomponovány do standardní „drátové“ instalace a jsou využity jen v prostorách, kam nelze zavést kabelové rozvody. R. Schuster představil jednu z nejpřespektrivnějších technologií v oboru požární detekce, kterou je videodetekce kouře a plamene. Stručně popsal tento systém, jeho vlastnosti a možnosti aplikace. Jednou z jeho hlavních výhod je využití stávajícího kamerového systému na objektu, rychlá a spolehlivá detekce a minimum falešných poplachů. Na tuto prezentaci navázal svou přednáškou pan Miroslav Černý z NPÚ – ÚOP středních Čech, jenž ukázal praktické využití této unikátní metody při zabezpečení prostoru kaple sv. Kříže na státním hradu Karlštejn. Prostor je chráněn kamerovým systémem nejen po stránce zabezpečení před krádeží, loupeží nebo vandalismem, ale i proti požáru. Tato metoda vyhovuje pro zajištění velkých sálů a prostor, kde z hlediska památkové ochrany není vhodné instalovat klasické požární hlásiče. Ing. Procházka z firmy Honeywell nás seznámil s novou generací multisenzorových detektorů v drátové i bezdrátové variantě, které jsou součástí poplašných a evakuačních systémů. Tyto detektory v sobě zahrnují čtyři dimenze bezpečnosti: detekují kouř a vyhlašují optický, akustický a hlasový poplach. Znamená to, že místo montáže tří hlásičů – detekce kouře, sirény a evakuačního rozhlasu – je možné použít jen jeden. Přínosem diskusního semináře bylo získání přehledu o nových trendech a vývoji moderních technologií v oblasti elektrické požární signalizace u nás i ve světě, možnost zhlédnout praktické zkoušky, při nichž byly demonstrovány reakce různých typů požárních čidel na hoření, například šanonů s papírem a datových nosičů (CD), a konečně navázání kontaktů s kolegy z jiných příspěvkových organizací (z muzeí, galerií, skanzenů). Na konci semináře proběhla rozsáhlá diskuse s přednášejícími, zaznělo poděkování organizátorům a příslib opětovného konání v příštím roce.

Na závěr je třeba ještě poukázat na absolutní nezáměr ze strany památkářů, pro nějž byl seminář, na jehož přípravě se aktivně podílel Národní památkový ústav, určen především.

Eva POLATOVÁ

1

2

Obr. 1. Státní hrad Bezděz (okres Česká Lípa), celkový pohled na hrad od jihu před zastřešením jižního Manského paláce. (Foto Michal Panáček, 2008)

Obr. 2. Státní hrad Bezděz (okres Česká Lípa), celkový pohled na hrad od jihu po zastřešení jižního Manského paláce. (Foto Michal Panáček, 2010)

Zastrešenie Manského paláca na Státním hradě Bezděz

Workshop (odborný seminár) k problematike zastrešovania torzálnej architektúry pod uvedeným názvom sa uskutočnil 24. júna 2010 na Státnom hrade Bezděz v priestoroch podstrešia Purkrabského paláca. Podujatie usporiadalo územné odborné pracovisko Národného památkového ústavu v Liberci. Toto zasadnutie bolo rozdelené do dvoch blokov; prvý, dopoludňajší, bol venovaný problematike vlastného zastrešenia Manského paláca a druhý, odpoľudňajší, bol vyhradený prezentáciám aktuálnych príkladov, návrhov a realizácií zastrešovania torzálnej hradnej architektúry. Je ambíciou usporiadateľa vydať referáty, ako aj záverečné odporúčania v zborníku, preto k priebehu konferencie iba niekoľko poznámok a postrehov.

Je bezpredmetné na tomto mieste uvádzať mimoriadny význam, hodnoty a dôležitosť hradu Bezděz, ktoré sú v rámci Čiech všeobecne známe. K oprave striech jeho jednotlivých objektov, respektíve k ochrane torzálnych zachovaných objektov sa prikrčilo už v 19. storočí obnovou zastrešenia hradnej kaplnky, ústrednej veže, ktoré kontinuálne pokračovali v 20. storočí zastrešením Kráľovského paláca a z historického hľadiska nedávno ukončeným zastrešením Purkrabského paláca, v ktorého podstreší sa seminár konal. Vzhľadom na bohatstvo poznatkov, ikonografických podkladov, stôp a situácií in situ a iných podkladov sú zastrešenia všeobecne hodnotené priaznivo. Tieto

3

4

5

Obr. 3. Státní hrad Bezděz (okres Česká Lípa), celkový pohled od severovýchodu z podstřeší Purkrabského paláce na nové zastřešení jižního Manského paláce. (Foto Michal Panáček, 2010)

Obr. 4. Státní hrad Bezděz (okres Česká Lípa), celkový pohled od severovýchodu do nového krovu jižního Manského paláce. (Foto Michal Panáček, 2010)

Obr. 5. Státní hrad Bezděz (okres Česká Lípa), účastníci workshopu při prohlídce podstřeší jižního Manského paláce. (Foto Martin Oubnabka, 2010)

strechy vyjadrujú akademickú tvarovú repliku historickú podobu objektov, v obraze krajiny a v siluete hradu sa zažili a hlavne zabezpečujú spoľahlivú ochranu mimoriadne dobre zachovaných murovaných konštrukcií, pozostatkov povrchových úprav, architektonických detailov a iných náležitých situácií jednotlivých budov. Zároveň tieto zastrešenia nie sú v priamom rozpore s torzálnosťou zachovania a prezentácie týchto objektov. Ostatným objektom hradného jadra bez zastrešenia, ktorý svojim strmým strešným štítom dlhoročne dopĺňal siluetu hradu, bol Manský palác. Tento objekt bol bez zastrešenia dlhé obdobie (úvahy siahajú až k názorom o jeho nezastrešení od vzniku vôbec) a silueta bola dlhodobo vžitá a všeobecne akceptovaná. Nevyhnutnosť ochrany konštrukcií a interiéru paláce pred poveternostnými vplyvmi však vyvolávala pokusy o jeho zastrešenie. Do tej miery, že účastníkov už palác vítal novou, nedávno ukončenou strechou.

Workshop zahájil a prítomných uvítal zástupca usporiadateľa seminára Michal Panáček, ktorý vo svo-

jom vystúpení po organizačných pokynoch rámcovo uviedol účastníkov do problematiky vývoja obnovy a ochrany objektov na hrade Bezděz. Následne sa začal zaujímavý sled viac ako desiatich príspevkov, ktorý zaujímavo v prestávke doplnila komentovaná prehliadka Manského paláce.

Dopoludňajší blok venovaný zastrešeniu Manského paláce hradu zahájil Petr Štoncer obsiahlym úvodom do problematiky vývoja a postupu pamiatkovej ochrany hradu Bezděz. Ďalšie príspevky postupne prezentovali výsledky doterajšieho bádania a dokumentácie Manského paláce (M. Panáček), výsledky nedávno ukončeného archeologického výskumu klenbových násypov (R. Tišerová, L. Gál), ako aj vývoj a výsledok jeho zastrešenia. Pozoruhodnou bola prezentácia realizácie strechy z pohľadu dodávateľa prác (J. Kabáč). Blok vzbudil živú diskusiu ohľadom formy realizovaného zastrešenia a voľby základného metodického prístupu k ochrane paláce. Prezentovali sa aj názory na skrytú strechu, zelenú strechu, objekt bez zastrešenia a podobne. Správne sa pripomenul odkaz doposiaľ neprekonanej metodiky J. Sokola (doplnenej T. Durdíkom s úvodom J. Štulca) pri obnove torzálnej architektúry. Z diskusie (konanej v priateľskej atmosfére aj po skončení seminára na hrade) z príkladu Manského paláce vyplynulo všeobecné poučenie o nutnosti dostatočnej predprojektovej a projektovej prípravy, predchádzajúceho podrobného stavebno-historického prieskumu, archeologického prieskumu a iných špecializovaných výskumov a hlavne o nutnosti zváženia všetkých rizík a možností spojených so zastrešením toho-ktorého hradného torzálneho objektu v širokej odbornej diskusii.

Samotná komentovaná prehliadka Manského paláce prezentovala citlivé riešenie a realizáciu zastrešenia, kde sa medzi hlavné pozitíva radia reverzibilita konštrukcie vlozenej strechy, minimalizácia, respektíve vylúčenie zásahov do hmotnej podstaty murovaných konštrukcií paláce a dôsledná ochrana objektu strechou vychádzajúcou tvarovo zo zachovaných detailov a situácií a metodicky nadväzujúcou na zastrešenia ostatných palácových objektov.

V odpoľudňajšom bloku boli prezentované príklady návrhov a realizácií zastrešení torzálnych objektov, zväčša objektov hradných zrúcanín. Aj v tomto bloku boli prezentované zaujímavé, niekedy až odvážne prístupy k ochrane hradných torzálnych objektov. Medzi najvýraznejšie príklady k diskusii patrili inak veľmi zaujímavé, ale zrejme iba teoretický návrh zastrešenia všeobecne známeho hradu Krakovec prezentovaný P. Růžičkom a príklad už zrealizovanej vstavby ochodzovej konštrukcie, prístavby arkády dvorovej fasády a zastrešenia stojacej časti (torza) renesančného paláce zrúcaniny hradu Košumberk. Oba príklady zdôrazňujú heslo „Menej je niekedy viac“. Z ďalších prezentovaných lokalít stoja za zmienku niekedy rozpačité, ale zrejme veľmi potrebné, obtiažne a účelovo realizované zastrešenia objektov na zrúcaninách hradov Vízmburk, Brumov a Lukov. Na príkladoch slovenských zrúcanín hradov Filakovo, Jasenov, Lubovňa, Lietava, Uhrovec a iné kolektív autorov prezentoval prierez historickým vývojom a obdobne problematickú, nejednoznačnú a ťažkú cestu pri zastrešovaní torzálnej hradnej architektúry.

Záverom je možné konštatovať odbornosť a zanieťenosť pri tvorbe a prezentácii príspevkov, vysokú profesionalitu, entuziazmus a priateľskú atmosféru, ktorú pripravili kolegovia z NPÚ – ÚOP v Liberci a miestna osádka hradu Bezděz. Seminár – workshop – je príkladom toho, že aj jednoduché podujatie môže byť zmysluplnou a plnohodnotnou akciou, obohatením pre odbornú verejnosť zaoberajúcu sa problematikou ochrany a obnovy torzálnej hradnej architektúry, že môže poskytnúť dostatočný priestor pre prezentáciu výsledkov odborného bádania a že dokáže priniesť množstvo obohacujúcich poznatkov. Na zdôraznenie dôsledného zváženia všetkých možností a rizík spojených s touto-ktorou variantou pri zastrešovaní torzálnych hradných objektov, na nutnosť dôslednej a dostatočnej fázy predstihových výskumov, predprojektovej a následne projektovej prípravy, ale hlavne na nutnosť širšej odbornej diskusie pri takýchto aktivitách účastníci ako všeobecný záverečný dokument prijali takzvaná Bezdězska doporučení.

Peter GLOS

Závěrečná doporučení

Rozdílný přístup v zastřešování na konkrétních objektech vyvolal mezi mnoha účastníky workshopu živou diskusi, která byla jedním z jeho hlavních cílů. Z této diskuse zřetelně vyplynula nutnost revidování současných principů a aktualizování platných metodik v české památkové péči. Spektrum názorů se pohybuje od obhajoby pohledových trvalých střech novodobých či historizujících tvarů a konstrukcí jako nejlepší ochrany torzálních památek přes různé varianty vložných, skrytých, trvalých či dočasných a přírodních zadržných nebo spádovaných odvodněných střech až k úvahám o nedotknutelnosti torzálního výrazu zřícenin a podřízenosti jejich nevyhnutelnému, avšak přirozenému zániku. Přes výraznou polaritu názorů se účastníci semináře všeobecně shodli na maximální opatrnosti a co nejstřídmější míře při zastřešování hradních zřícenin. Na základě vystoupení účastníků semináře, jejich podnětů, reakcí a připomínek byla společně formulována za redakce Mgr. Michala Panáčka za NPÚ – ÚOP v Liberci následující základní doporučení, o nichž je třeba dále diskutovat a která je nutné rozvíjet:

1) Torza hradních staveb jsou pro své dochované památkové hodnoty uznávána jako kulturní památky, některá z nich mají dokonce statut národní kulturní památky. Při jejich ochraně a péči o ně musí stát tyto oceňované hodnoty na prvním místě a musí být v maximální míře respektovány a zachovány. Pouze ochrana těchto hodnot může být důvodem pro zastřešení torzální hradní architektury. Mimořádně důležité je zachování její původnosti a věrohodnosti. U torzální architektury je vyžadováno upřednostnění hodnoty autentického historického hmotného pramene, hodnoty stáří, hodnoty urbanistické, emotivního působení a krajinnotvorného hlediska před těmi ostatními.

2) Je třeba upozornit, že historické zříceniny v krajině a jejich poslední dochovaný stav jsou chráněny také zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Podle § 12 odst. 1 citovaného zákona je chráněn „krajinný ráz, kterým je zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti“ a který „je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu. Zásahy do krajinného rázu, zejména umísťování a povolování staveb, mohou být prováděny pouze s ohledem na zachování významných krajinných prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny, harmonické měřítko a vztahy v krajině“.

3) I dnes, na počátku 21. století, jsou pro péči o zříceniny hradů k dispozici jen základní, obecné metodické principy formulované v polovině 20. století Janem Sokolem a dílčím způsobem doplněné v roce 1998 Tomášem Durdíkem. Části této metodiky dotýkající se zastřešování zřícenin jsou však značně zastaralé, v některých pasážích zavádějící nebo již nepřijatelné, poplatné situaci v době svého vzniku. Je zřejmé, že metodika již současným požadavkům nevyhovuje, zejména tím, že ponechává určitý prostor pro řešení, která jsou v rozporu s jejím celkovým vyzněním a kte-

rá tak mohou sloužit k účelovému zneužívání. Metodiku péče o torzální památky včetně jejich zastřešování je nutné zpracovat zcela nově.

4) V rámci metodických otázek je třeba též řešit poměrně složitou problematiku přístupu ke starším konzervačním a rekonstrukčním zásahům na zříceninách. Prakticky všechny významnější hradní zříceniny doznaly v průběhu 19. a 20. století větších či menších úprav tohoto druhu, včetně zastřešování a výstavby nových objektů v jejich areálech. Na některé z nich již před desetiletími reagovala památková péče jejich zakrytím nebo korekcí (Kunětická Hora, Litice), jiné, vykazující nesporně nadčasové kvality (Krákovec), by měly být již samozřejmým předmětem památkové ochrany.

5) Součástí jakýchkoli úvah o možnostech konzervace a zajištění hradní torzální architektury včetně obnovy nebo zřízení nového trvalého konstrukčního zastřešení musí být komplexní dokumentace dochovaného stavu a podrobný (prohloubený) stavebně-historický a stavebně-technický průzkum daného objektu. Z výsledků těchto průzkumů musí vycházet návrhy řešení. Bez předem provedené dokumentace a průzkumů nelze návrhy řešení vůbec zpracovávat a projednávat.

6) Trvalé zastřešení torzální hradní architektury je nutné považovat za jednu z posledních možností její ochrany, použitelnou v případech, kdy jiné způsoby prokazatelně nutných konzervačních prací není možné použít nebo kdy opakovaně selhaly. Při zabezpečování neúplně dochovaných staveb je nutné vždy důkladně, třeba i opakovaně uvážit všechna možná řešení a zásahům do vité podoby takzvaných zřícenin se co nejdůsledněji vyhýbat. Konzervace a zastřešování zřícenin nesmí být záminkou k provádění rozsáhlých archeologických odkryvů a nesmí přinést změnu emotivní působivosti zříceniny jako celku.

7) Pokud se zastřešení ukáže nezbytným a jediným možným prostředkem funkční ochrany zříceniny, je nutné vždy nejprve hledat co nejstřídmější, skrytá nebo co nejméně vizuálně patrná řešení včetně materiálové a konstrukční skladby maximálně vycházející z vlastní historické stavby a charakteru její poslední dochované torzální podoby.

8) V ojedinělých, výjimečných, podrobně odůvodněných případech, kdy nelze uplatnit řešení podle bodu 7), je možné navrhnout zastřešení, které co nejjednodušším technickým způsobem překryje ohroženou část stavby. Zároveň však zastřešení musí splňovat vysokou úroveň vhodné architektonické formy, typu konstrukce, použitých materiálů a řemeslného provedení tak, aby svým výrazem nedegradovalo ochraňovanou stavbu. Základním kritériem u opodstatněného zastřešení by mělo být uchování torzálního výrazu areálu.

9) Zastřešení trvalými střechami formou rekonstrukce doloženého zaniklého historického tvaru střechy je možné připustit pouze při splnění všech výše uvedených podmínek a při objektivním vyloučení všech variant řešení uvedených v předešlých bodech. Tyto realizace jsou zásadně možné pouze u staveb, které si přes svůj torzální stav prakticky v plné výšce zachovaly celistvý obvod. I u zřícenin tohoto typu je případné zřízení střechy závažným zásahem do autentici-

ty památky a platí pro ně všechny předchozí výhrady. Tvar střechy, použitý materiál a rozsah zastřešení musí jednoznačně odpovídat výrazu a poslední dochované podobě dané stavby a zároveň respektovat její torzální stav.

10) Stavební realizace zastřešení torzální hradní architektury nesmí v žádném případě vyvolat zásahy do originální hmoty stavby a ztrátu její autenticity, nesmí vést k záměru zásadního doplňování stavby o části již dříve ztracené, tedy směřujícímu ke komplexní rekonstrukci, a nesmí být spouštěcím momentem dalších navazujících úprav, které si vynucuje snaha o neadekvátní zpřístupnění nebo komerční využívání, ohrožující hodnoty kulturní památky.

Konference Management of UNESCO World Heritage Cultural Sites in Visegrad Countries v Krakově a navazující letní škola památkové péče

Ve dnech 23.–25. června 2010 pořádalo Mezinárodní kulturní centrum v Krakově (International Cultural Centre Cracow) pod patronací polského ministerstva kultury konferenci s názvem *Management of UNESCO World Heritage Cultural Sites in Visegrad Countries* zaměřenou na systémové změny v péči o kulturní dědictví v zemích Visegrádské čtyřky po roce 1989. Program konference sledoval zejména problematiku památek zapsaných na Seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO, jejichž počet ve všech čtyřech zemích právě v uplynulých desetiletích podstatně vzrostl. Na konferenci byly zastoupeny svými příspěvky všechny zúčastněné země. Za Českou republiku přednesli příspěvky Josef Stulc, Petr Kroupa, Zdeněk Novák a Zora Wörgötter, za Slovenskou republiku vystoupily Eva Kraľová, Anna Dobrucká, Katarína Chmelinová a Ľubica Pinčíková, za Maďarsko Gábor Sonkoly, Gábor Soós, Tamás Fejérdy a Erzsébet Marton a za Polsko Jacek Purchla, Bogusław Szmygin, Aleksander Böhm a Piotr Szpanowski. Pozornost byla například věnována způsobu výběru nových památek a mnohdy problematickým dopadům zapsání památek na Seznam kulturního dědictví UNESCO, jako náporu turismu, problémům při adaptacích, novém využití a podobně.

Na konferenci plynule navázala Letní škola památkové péče, která se konala ve dnech 26. června až 4. července 2010. Na organizaci se opět podílel International Cultural Centre Cracow ve spolupráci s Ministerstvem kultury České republiky, letní škola se proto konala zčásti v Polsku a zčásti na Moravě. Zúčastnili se jí památkáři, architekti, kunsthistorici a studenti z příslušných oborů, z nichž někteří již byli účastníky předchozí konference k danému tématu. Součástí letní školy památkové péče byly jednak odborný seminář, který se konal v Centru kulturního dědictví v Krakově a pokračoval v Olomouci a v Brně, jednak odborná exkurze na území Polska i na Moravě.